

¹Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ, ОЦІНКА ТА КЛАСИФІКАЦІЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ЯК ПІДҐРУНТЯ ДЛЯ ЇХ ОБЛІКУ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті досліджено економічну сутність необоротних активів. З'ясовано, що поняття необоротних активів походить від категорії «капітал», з огляду на що висвітлено ретроспективу тлумачень капіталу різними науковими школами. Відображено історичний шлях ідентифікації економічної сутності поняття «необоротні активи» в економічній теорії та бухгалтерському обліку. Узагальнено характерні ознаки необоротних активів. Представлено існуючі види оцінок необоротних активів. Відображено процес оцінювання основних засобів в обліку та звітності як ключового складника необоротних активів. Досліджено склад необоротних активів за НП(С)БО 1. Означено проблематику обліку, пов'язану з необоротними активами. Запропоновано узагальнену класифікацію необоротних активів.

Ключові слова: необоротні активи; облік необоротних активів; економічна сутність; оцінка; класифікація необоротних активів; підприємницький потенціал.

Актуальність теми. Запорукою максимізації прибутку будь-якого господарюючого суб'єкта є забезпеченість виробничого процесу необоротними активами в необхідній кількості та їх ефективне використання як складової підприємницького потенціалу. Правильне ведення обліку наявності та руху основних засобів, нематеріальних активів, інших необоротних матеріальних активів, довгострокової дебіторської заборгованості, капітальних інвестицій тощо, а також відображення інформації про них у фінансовій звітності, що є ключовим джерелом ухвалення рішень інвесторами, вкрай важливе для безперебійного функціонування суб'єкта господарювання та ефективного використання підприємницького потенціалу.

Важливість інформації особливо зростає в процесі формування інформаційної економіки. Якщо підприємство має достатньо налагоджену систему бухгалтерського обліку, можна отримати якісну, правдиву, достовірну, об'єктивну інформацію для ухвалення раціональних рішень [1]. Водночас стан та ефективність використання необоротних активів визначають конкурентну позицію підприємств на ринку, а також потужність і структуру, пов'язані з виробничим процесом [2]. Примітно, що підґрунтям для обліку необоротних активів слугує їх економічна сутність, визнання, оцінка та класифікація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічну сутність необоротних активів та їх відображення в бухгалтерському обліку досліджувало багато відомих українських економістів, зокрема А. М. Герасимович, Н. В. Гудзь, В. А. Дерій, М. В. Гуменна-Дерій, А. Г. Загородній, З.-М. В. Задорожний, С. М. Кафка, О. І. Коблянська, В. В. Сопко, В. Г. Швець, та ін. Класифікацію необоротних активів розглядали у своїх публікаціях І. О. Бланк, Н. О. Гура, Я. Д. Крупка, В. С. Семейон, Н. М. Бразілій, О. С. Яцунська та інші. Проте, з огляду на затребуваність необоротних активів у процесі господарювання, актуальність окресленої проблематики є беззаперечною.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні економічної сутності, механізму визнання, оцінки та класифікації необоротних активів в умовах сьогодення, а також аналіз регламентації означених понять і проблематики в сучасних реаліях. Серед основних завдань можна виокремити такі, як: дослідження економічної сутності понять капіталу та необоротних активів; висвітлення процесу оцінки необоротних активів; формування класифікації необоротних активів; ідентифікація проблематики, пов'язаної з обліком необоротних активів.

Викладення основного матеріалу. Поняття необоротних активів походить від категорії «капітал», яку одним із перших у своїх працях дослідив відомий представник школи фізіократів Ф. Кене, зокрема з позиції уречевленої форми, засобів виробництва, за допомогою яких створюється чистий дохід. У праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» А. Сміт трактував капітал як певну частину запасів, від якої очікується отримання доходу; частину майна, з якої можна отримати дохід, інша частина – йде на безпосереднє споживання. Саме він ввів окремі поняття основного та оборотного капіталу. При цьому основний капітал вчений трактував як частину капіталу, що не вступає в оборот і приносить прибуток у сфері виробництва. Його послідовник Д. Рікардо під капіталом розумів

частину багатства країни, яка зайнята у виробництві. Ж.-Б. Сей розглядав капітал як один із факторів виробництва, який породжує прибуток підприємця як плату за його виробничі послуги. Дж. С. Мілль у праці «Основи політичної економії» зазначав, що, крім праці та сил природи, існує ще один елемент, без якого не може здійснюватися виробництво – капітал. За його трактуванням, капітал становить собою нагромаджений продукт праці у матеріалізованій формі. Дж. С. Мілль (як і всі представники класичної школи економіки), поділяв капітал на основний (включає знаряддя праці довгострокового використання) і оборотний (припиняє свою діяльність після одноразового використання) [3]. Концепцію теорії капіталу та його поділу на основний і оборотний було поглиблено новою класифікацією (на постійний і змінний) завдяки послідовникам класичної школи економіки, зокрема К. Марксу як прихильнику трудової теорії вартості. Згідно з її вченням постійний капітал – засоби виробництва та засоби праці, які не змінюють своєї вартості у процесі виробництва, а змінний капітал – частина капіталу, що змінює свою вартість у процесі виробництва. К. Маркс вважав, що основний капітал переносить на продукт частину своєї вартості, оборотний – всю свою вартість. У праці «Принципи економічної науки» А. Маршалл як представник маржинальної теорії вартості розглядав капітал як увесь запас засобів для виробництва матеріальних благ та досягнення вигод, які зазвичай вважаються частиною доходу, розподіляючи його не лише на основний та оборотний, а й на споживчий капітал (включає у себе засоби, які безпосередньо забезпечують існування робітників, тобто їжу, одяг, житло) та додатковий (засоби, які слугують додатком до праці, а саме: інструменти, силові машини, верстати, транспортні засоби тощо). А. Маршалл вважав, що капітал – це речі, які створюють передумови виробництва, а багатство – це речі, які є його результатом. Попит на капітал визначається виробничими послугами, які він може надати, а пропозиція – розмірами заощаджень, надходженням вільних грошових засобів. Інший представник маржиналізму Дж. Б. Кларк наголошував, що капітал завжди складається із засобів виробництва, які є матеріальними і конкретними, звертаючи увагу на його перманентність. Відомий економіст Й. Шумпетер пов'язував капітал із процесом розвитку, який дає змогу підприємцю орієнтувати виробництво в новому напрямі. Він вважав, що капітал – це фонд купівельної спроможності, за рахунок якого придбаваються засоби виробництва для якісного розвитку [4]. Отже, в процесі еволюції бухгалтерського обліку сутність капіталу

змінювалася, що прямо пов'язано зі станом економічного розвитку суспільства.

Дещо інший історичний шлях формування в історії бухгалтерського обліку пройшла категорія «необоротні активи». Так, у 1484 р. Л. Пачолі у праці «Трактат про рахунки і записи» описав побудову балансу, що був одним із рахунків Головної книги. Баланс складався з двох частин: дебету і кредиту. Тобто під балансом Л. Пачолі розумів процедуру, яка пов'язана з визначенням тотожності за дебетом і кредитом рахунків. Таку процедуру потрібно було особливо ретельно проводити з рахунком «Інвентар», до складу якого входило все власне майно купця. Рахунок «Інвентар» став прообразом довгострокових активів. До другої половини ХІХ ст. основним рахунком у рахівництві був «Капітал». У 1834 р. французький учений Ж. Беллей відзначив, що рахунок «Капітал», з одного боку, відображає засоби підприємства, а з іншого – є рахунком кредиторської заборгованості підприємства перед власником.

Ж. Андре здійснив розмежування між поняттями «фонд» та «капітал». Фонд він визначав як суму основних та оборотних засобів підприємства, а капітал – як кошти власника, інвестовані у засоби підприємства [4]. З розвитком капіталістичних відносин, починаючи з середини ХІХ століття, почали створюватися великі фабрики та корпорації. Саме у цей час власне майнові цінності власника перетворюються у поняття ресурсів підприємств [3]. Тому була сформована категорія активів у бухгалтерському обліку. Представник німецької школи бухгалтерського обліку І.Ф. Шер сформував рівняння, яке лежить в основі побудови балансу, згідно з яким капітал дорівнює різниці активу та пасиву (зобов'язань) [5].

Аналіз наукових досліджень дає підстави стверджувати, що сутність поняття «необоротні активи» неможливо однозначно тлумачити. Різноманітність його трактувань пояснюється тим, що необоротні активи нерідко ототожнюють з такими поняттями, як власність, споруди та обладнання, основні засоби, капітал, що за своїм економічним змістом дещо відрізняються. У зарубіжній практиці поняття «необоротні активи» визначається по-різному. У Швейцарії необоротні активи в активі балансу об'єднані в одну групу – основні засоби; в Німеччині – основний капітал та фінансові активи; в Естонії – основне майно (довгострокові фінансові інвестиції, матеріальне основне і нематеріальне майно); у Єгипті – необоротні активи – це матеріальні та нематеріальні ресурси, що належать установі і забезпечують її функціонування і термін корисного використання яких, як очікується, становить більше одного року (або операційного

циклу, якщо він триваліший за рік). Варто відмітити, що у зв'язку із неузгодженістю тлумачення таких термінів, як «основний капітал» та «необоротні активи», серед науковців немає одностайності у визначенні їх дефініцій. Так, в економічній теорії основний капітал ототожнюється лише з довгостроковими матеріальними активами. В бухгалтерському обліку взагалі законодавчо не регламентовано визначення основного капіталу.

Тривалий історичний шлях ідентифікації економічної сутності поняття «необоротні активи» зображено на рис. 1.

Рис. 1. Історичний шлях ідентифікації економічної сутності поняття «необоротні активи» в економічній теорії та бухгалтерському обліку
Джерело: узагальнено авторами.

Досліджуючи сутність поняття «необоротні активи», варто звернутися до ідентифікації власне поняття «активи» за Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»: активи – ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому [4]. У Н(П)СБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» зазначено, що «...необоротні активи це всі активи, що не є оборотними» [5], при цьому оборотними активами є гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи використання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу. Національні П(С)БО тривалий час удосконалювалися та доопрацьовувалися з урахуванням міжнародних стандартів фінансової звітності, саме тому Н(П)СБО в частині обліку необоротних активів мають чимало спільних положень з МСФЗ.

Аналітичний огляд та дослідження позицій українських науковців і практиків щодо трактування понять, пов'язаних з ідентифікацією необоротних активів, свідчить про наявність різних позицій. Так, М. В. Півторак вважає, що в НП(С)БО термін «необоротні активи» вжито не досить коректно щодо тих об'єктів, які він об'єднує. При цьому названий автор вважає, що єдиним активом, який не є оборотним, є земля. Виходячи з цього, він пропонує поділяти активи на основні і оборотні, що відповідає класичному принципу поділу капіталу. О. С. Борисюк вважає, що необоротними активами є активи, які використовуються підприємством у його діяльності протягом тривалого періоду часу (більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він довший за рік) та від використання яких підприємство очікує отримати в майбутньому економічні вигоди за умови, що їх вартість може бути достовірно визначена [8, С. 50].

Отже, в умовах сьогодення необоротні активи набувають таких ознак (рис. 2).

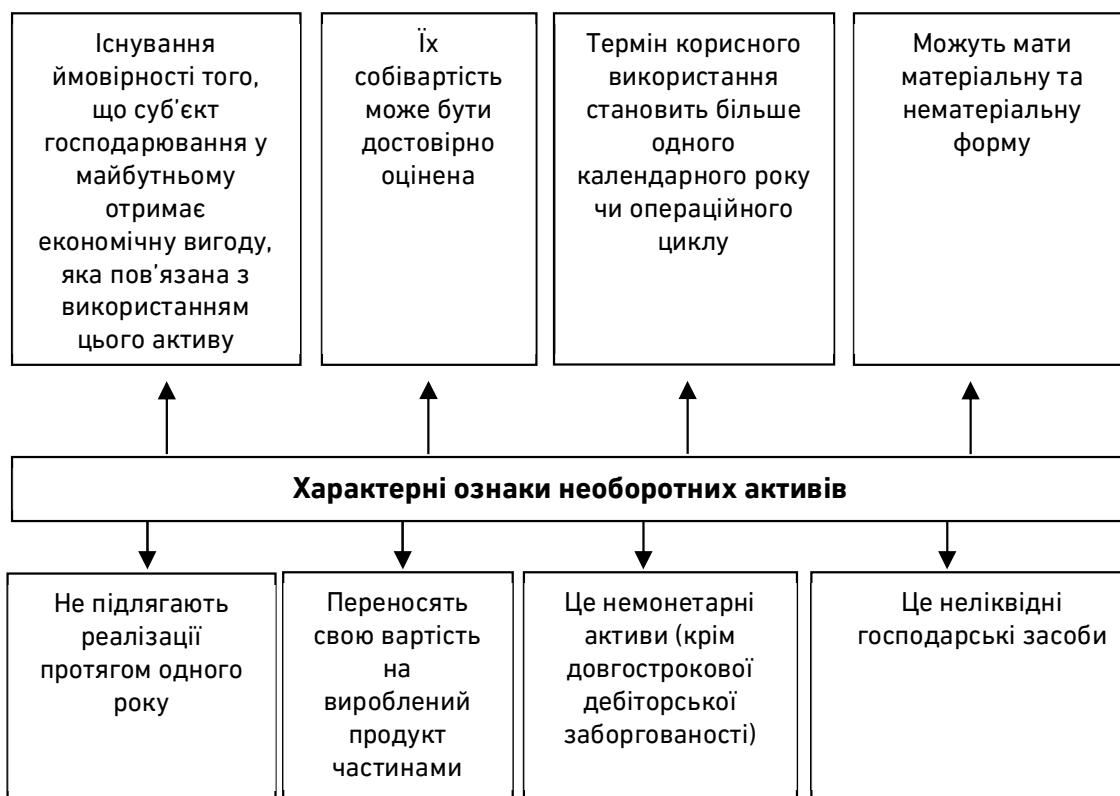

Рис. 2. Характерні ознаки необоротних активів

Джерело: узагальнено авторами.

В зарубіжній практиці обліку поняття необоротних активів часто ототожнюється з основним капіталом, який вважається складовою майна підприємства (або його активом). Вживання різних термінів для ідентифікації цього виду активів часто пов'язують з особливостями

перекладу термінів з різних мов. На це звертає увагу В. С. Семйон, яка стверджує, що англійською мовою необоротні активи можуть називатися non-current assets (необоротні активи), fixed assets (фіксовані активи), long-term assets (довгострокові активи) тощо.

Інтеграція України у європейській простій, збільшенням кількості суб'єктів з іноземними інвестиціями вимагає забезпечення більшої прозорості й співставності облікових даних. В такому випадку є необхідність максимальної адаптації української системи обліку до міжнародних вимог, котрі втілені у МСФЗ. З огляду на це, реформування української системи бухгалтерського обліку з метою узгодження її принципів з МСФЗ має бути таким, щоб охоплювати всі об'єкти, в тому числі необоротні активи. Чинна практика обліку, особливо у суб'єктів, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, вимагає спрямування на розширення застосування підходів МСФЗ.

Процес оцінки необоротних матеріальних активів суб'єктів господарювання набуває великого значення. Передусім, це пов'язано з тим, що оцінка майна дозволяє встановити те, чим розпоряджається господарюючий суб'єкт, а також співвідношення між окремими групами майна підприємства. За допомогою оцінки можна, визначити, повноту забезпечення підприємства основними засобами, іншими необоротними матеріальними активами, ступінь їх зносу тощо.

Оцінка – це «...спосіб вартісного вимірювання господарських засобів та джерел їх утворення. За допомогою оцінки натуральні і трудові вимірники переводять у грошовий. Вартісне вимірювання охоплює всі об'єкти бухгалтерського обліку: господарські засоби, їх джерела та господарські процеси» [9, С. 163]. Досить вдалим вважаємо трактування оцінки Л. Г. Ловінською, за яким це «...складова методу бухгалтерського обліку, за допомогою якої здійснюється вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку, створення якісних характеристик обліково-економічної інформації та інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства й ефективності його менеджменту» [10, С. 209]. Функція оцінки впливає з її сутності і «...полягає у вимірюванні вартості об'єктів бухгалтерського обліку. При цьому оцінка виступає як передумова обліку і як його мета, результат. Як передумова обліку оцінка забезпечує можливість узагальнювати різноманітні об'єкти при їх відображенні в синтетичному обліку і фінансовій звітності. Як мета чи результат обліку оцінка виступає як калькулювання собівартості виготовленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг» [9, С. 169]. Залежно від того, що відбувається на даний час з активами:

придбання, утримання на балансі чи вибуття, оцінка активів здійснюється за видами вартостей (табл. 1).

Таблиця 1

Види оцінок необоротних активів

№ з/п	Вартісна оцінка	Види необоротних активів	Операції з оцінювання	Нормативний документ, який регулює оцінку
1.	Первісна вартість	Основні засоби, інші НМА	Придбання, утримання, вибуття	НП(С)БО 7 «Основні засоби», МСБО 16 «Основні засоби», НП(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість», МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість»
2.	Переоцінена вартість	Основні засоби, інші НМА	Утримання, вибуття	НП(С)БО 7 «Основні засоби», МСБО 16 «Основні засоби»
3.	Справедлива вартість	Усі види необоротних матеріальних активів	Придбання, утримання, вибуття	НП(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», НП(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість», МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу», МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість», МСФЗ 13 «Оцінка справедливої вартості»
4.	Залишкова вартість	Усі види необоротних матеріальних активів	Утримання, вибуття	НП(С)БО 7 «Основні засоби»
5.	Балансова вартість	Усі необоротні матеріальні активи	Утримання, вибуття	НП(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість», МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість»
6.	Вартість, визначена суб'єктом господарювання	Основні засоби, інші НМА	Утримання, використання	МСБО 16 «Основні засоби»
7.	Собівартість	Усі види необоротних матеріальних активів	Придбання, створення або сума, яку розподіляють на цей актив при первісному визнанні	МСБО 16 «Основні засоби», НП(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість», МСБО 40 «Інвестиційна нерухомість», МСФЗ 2 «Платіж на основі акцій»
8.	Вартість, яка амортизується	Основні засоби, інвестиційна нерухомість	Використовується як база для нарахування амортизації	НП(С)БО 7 «Основні засоби», МСБО 16 «Основні засоби»
9.	Ліквідаційна вартість	Основні засоби	Вибуття, а також використовується для визначення суми вартості, що амортизується	НП(С)БО 7 «Основні засоби», МСБО 16 «Основні засоби»
10.	Чиста вартість реалізації	Основні засоби, інші НМА	Вибуття	НП(С)БО 7 «Основні засоби»

Джерело: узагальнено авторами.

Належне оцінювання необоротних матеріальних активів впливає на інформативність фінансової звітності, без якої правильність ведення управлінської політики унеможлиблюється.

Однією з найважливіших складових необоротних активів є основні засоби. Вимоги до оцінки основних засобів в обліку та звітності наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Оцінка основних засобів в обліку та звітності

№	Вид об'єкта обліку	Оцінка	
		в обліку	у звітності
1.	Безоплатно отримані основні засоби	Справедлива вартість на дату отримання з урахуванням витрат	Балансова вартість дорівнює різниці первісної вартості та зносу
2.	Переведених до основних засобів оборотних активів, товарів, готової продукції тощо	Дорівнює її собівартості	Балансова вартість дорівнює різниці первісної вартості та зносу
3.	В обмін на подібний об'єкт	Дорівнює залишковій вартості переданого об'єкта основних засобів (якщо залишкова вартість переданого об'єкта дорівнює або менша за його справедливую вартість) Справедлива вартість переданого об'єкта (якщо залишкова вартість переданого об'єкта перевищує його справедливую вартість)	Балансова вартість дорівнює різниці первісної вартості та зносу
4.	Як внесок до статутного капіталу підприємства	Погоджена засновниками (учасниками) підприємства їх справедлива вартість з урахуванням витрат	Балансова вартість дорівнює різниці первісної вартості та зносу
5.	В обмін (або частковий обмін) на неподібний об'єкта	Справедливий вартості переданого об'єкта основних засобів, збільшеній (зменшеній) на суму грошових коштів чи їх еквівалентів	Балансова вартість дорівнює різниці первісної вартості та зносу
6.	Поліпшення об'єкта (модернізація, модифікація, добудова тощо)	Первісна вартість збільшується на суму витрат	Балансова вартість дорівнює різниці первісної вартості та зносу
7.	Ліквідація об'єкта основних засобів	Первісна вартість зменшується	Балансова вартість дорівнює різниці первісної вартості та зносу

Джерело: узагальнено авторами.

Відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби» їх первісна вартість визначається у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених, переданих або витрачених для придбання чи їх створення [11]. Витрати, здійснені суб'єктом господарювання на придбання тих чи інших ресурсів і становитимуть історичну собівартість. Витрати повинні підтверджуватися відповідними первинними документами. Підрахунок сум за цими документами складає оцінку таких основних засобів на етапі їх визнання. Надалі активи мають бути оцінені за результатами амортизації або зменшення корисності, переоцінки та списання з балансу відповідно до правил, встановлених чинним законодавством та обліковою політикою підприємства. МСБО 16 «Основні засоби» визначено, що

оцінювати основні засоби необхідно: під час їх визнання; після визнання; після припинення визнання [12].

Важливим етапом дослідження необоротних активів є побудова їх науково обґрунтованої класифікації, оскільки склад необоротних активів доволі різноманітний. Загалом, класифікація необоротних матеріальних активів здійснюється для їх розподілу на однорідні групи за певною ознакою. До необоротних активів у бухгалтерському обліку відносять матеріальні та нематеріальні активи, які використовуються суб'єктом господарювання в термін, що перевищує один рік, та які класифікують наступним чином: основні засоби; інші необоротні матеріальні активи; нематеріальні активи; довгострокові фінансові інвестиції; довгострокова дебіторська заборгованість; відстрочені податкові активи; гудвіл. Ця класифікація відповідає чинному плану рахунків, де кожен об'єкт необоротних активів обліковується на відповідному синтетичному рахунку.

В. С. Семейон пропонує агреговану за статтями балансу класифікацію необоротних активів: матеріальні активи (основні засоби), нематеріальні активи та фінансові активи (вкладення, інвестиції), адже цей поділ на основні засоби та нематеріальні активи застосовано для складання бухгалтерського балансу. З наведеної класифікації вилучено інші необоротні матеріальні активи та незавершені капітальні інвестиції, оскільки автор матеріальними активами визнала саме основні засоби, з чим важко погодитися [13].

Досить широку класифікацію необоротних активів наводить І. О. Бланк, який виділяє такі їх ознаки: за основними функціональними видами: основні засоби, нематеріальні активи; за характером обслуговування окремих напрямів операційної діяльності необоротні активи, які: залучені до виробничого процесу, обслуговують процеси збуту готової продукції та управління операційною діяльністю; за характером володіння: власні й орендовані необоротні активи; за формами заставного забезпечення кредиту й особливостями страхування: рухомі й нерухомі необоротні активи; за характером відображення зносу: необоротні активи, що амортизуються, і необоротні активи, що не амортизуються. Н. М. Бразілій та А. А. Муренко класифікували необоротні активи за функціональним критерієм – на основні засоби, нематеріальні активи, незавершені капітальні вкладення, устаткування, призначене для монтажу, довгострокові фінансові вкладення, інші види необоротних активів [14]. Така класифікація не зовсім логічна, оскільки устаткування, призначене для монтажу, належить до капітальних інвестицій.

Поділ активів на необоротні та оборотні є важливим із позицій управління підприємством, виходячи зі стратегічних та оперативних цілей, завдань економічного аналізу і аудиту, забезпечення прискорення оборотності капіталу. Необоротні активи використовуються підприємством більше одного року. Відтак, вони відображаються в розділі I активу і у балансі (звіті про фінансовий стан) представлені такими статтями (рис. 3).

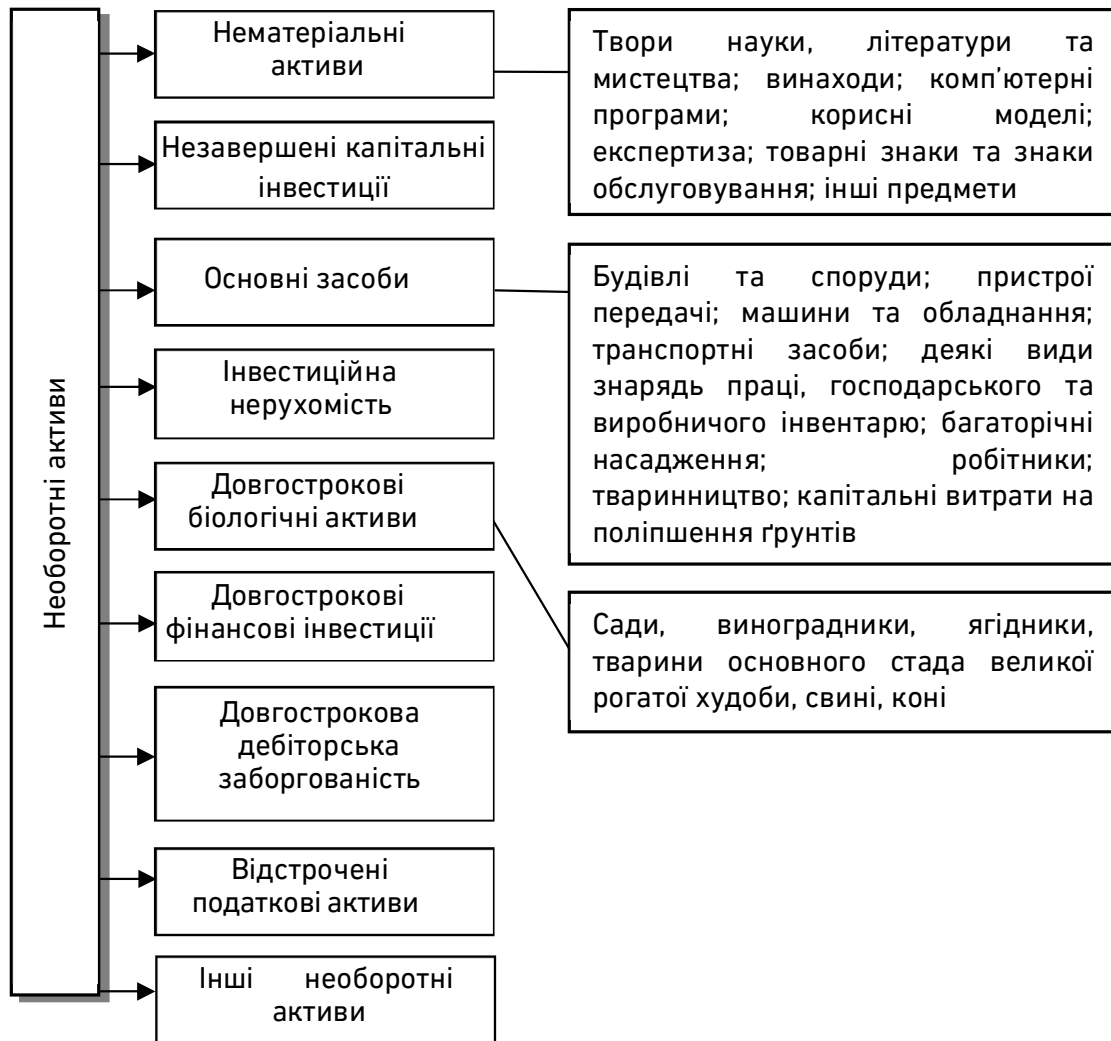

Рис. 3. Склад необоротних активів за НП(С)БО 1

Джерело: узагальнено авторами на основі: [7].

Досить розгалужену класифікацію необоротних активів запропоновано у дисертації С. М. Кафки: [10]. Науковиця згрупувала досліджувані види активів за низкою ознак.

Таким чином, проведений аналіз існуючих підходів до класифікації необоротних активів дав змогу обґрунтувати класифікаційні ознаки необоротних активів за основними об'єктами необоротних активів (табл. 3).

Класифікація необоротних активів

№ з/п	Класифікаційні ознаки	Класифікаційні групи
1.	За функціональним критерієм	Нематеріальні активи Будинки, споруди, передавальні пристрої Машини та обладнання Транспортні засоби Інструменти, прилади, інвентар Інші основні засоби
2.	За характером володіння	Власні Орендовані
3.	За можливістю руху	Рухомі Нерухомі
4.	За вартістю	Значні за вартістю Незначні за вартістю
5.	За способом отримання	Придбані Виготовлені власними силами Отримані як внесок до статутного капіталу
6.	За технічним станом	Нові Відремонтовані Модернізовані
7.	За характером участі у виробництві	Діючі Недіючі (перебувають у резерві чи на консервації)
8.	За відображенням у балансі (звіті про фінансовий стан)	Нематеріальні активи (р. 1000) Незавершені капітальні інвестиції (р. 1005) Основні засоби (р.1010) Інвестиційна нерухомість (р.1015) Довгострокові біологічні активи (р.1020) Довгострокові фінансові інвестиції (р.1030) Довгострокова дебіторська заборгованість (р.1040) Відстрочені податкові активи (р.1045) Інші необоротні активи (р.1090)
9.	За участю у виробничому процесі	Активна частина Пасивна частина
10.	За призначенням	Виробничі Невиробничі
11.	За джерелами фінансування	Внесені до статутного капіталу Придбані за кошти Безоплатно одержані необоротні активи

Джерело: узагальнено авторами на основі: [12].

Використання заявленої класифікації може слугувати інструментом інформаційного забезпечення потреб користувачів різних рівнів через розроблення на її основі відповідної номенклатури рахунків аналітичного обліку і подальше раціональне застосування.

Проблематика обліку, пов'язана з необоротними активами, є досить масштабною. Проведений аналіз 86 публікацій за заявленою тематикою у дослідженні: [12] дав змогу автору виокремити такі основні питання, які висвітлюються у наукових працях, як: класифікація (4,7% праць), вибуття, ліквідація (4,7%), надходження (3,5%), оцінка (5,8%), ремонт, оновлення та інше поліпшення (2,3%), нарахування амортизації, амортизаційна політика (15,1%), переоцінка та індексація (1,2%), облік руху (3,5%), поняття необоротних активів (8,1%), формування облікової політики (1,2%), облік в умовах комп'ютеризації та автоматизації (3,5%), контроль, внутрішній контроль, аудит (7,0%), оренда (лізинг) (1,2%), облік в умовах стандартизації (5,8%), проблеми обліку в умовах трансформації (7,0%), забезпеченість (2,3%), оцінка ефективності використання (5,8%), нормативне регулювання (3,5%), документування операцій (3,5%), формування організаційно-економічного механізму управління (4,7%), облік за вимогами податкового кодексу України (5,8%). Отже, можна висновувати, що найбільшу увагу вченими приділено питанням нарахування амортизації необоротних активів та їх сутності загалом.

Висновки. Внаслідок проведеного дослідження визначено, що належне ведення обліку необоротних активів є однією з ключових умов безперебійного функціонування суб'єктів господарювання та ефективного використання підприємницького потенціалу. Традиційно необоротні активи становлять важливу складову економічних ресурсів, відтак, достовірність їх обліку забезпечує об'єктивність відображення відповідних показників у фінансовій звітності. Процес оцінки необоротних матеріальних активів є важливим елементом бухгалтерського обліку, оскільки забезпечує формування якісної обліково-економічної інформації, необхідної для аналізу фінансового стану підприємства. Залежно від умов придбання, утримання та вибуття активів, застосовуються різні види вартостей, зокрема такі як первісна, переоцінена, справедлива, залишкова та ін.

Аналіз наукової літератури та нормативно-правової бази засвідчує існування різних підходів до класифікації необоротних активів. Вибір конкретного підходу залежить від цілей підприємства, а також вимог облікової політики. Дослідивши визначення необоротних активів встановлено характерні їх ознаки: існування ймовірності того, що суб'єкт господарювання у майбутньому отримає економічну вигоду, яка пов'язана з використанням цього активу; термін корисного використання становить більше одного календарного року чи операційного циклу; можуть мати матеріальну

та нематеріальну форму; не підлягають реалізації протягом одного року; переносять свою вартість на вироблений продукт частинами; це неліквідні господарські засоби; це немонетарні активи (крім довгострокової дебіторської заборгованості). Аналіз існуючих класифікацій необоротних матеріальних активів дав можливість виокремити найважливіші їх групи. Використання заявленої класифікації може слугувати інструментом інформаційного забезпечення потреб користувачів різних рівнів через розроблення на її основі відповідної номенклатури рахунків аналітичного обліку і подальше раціональне застосування.

Для формування цілісної концепції удосконалення НП(С)БО та розробки зрозумілих і прозорих методик обліку та оцінки його об'єктів, доцільно проводити дослідження специфіки й основних відмінностей у порядку облікового відображення за МСФЗ. В цьому контексті слід зробити акцент на існуючих недоліках обліку в Україні, розбіжностях в системах оцінки тощо. Інтеграція України у європейський простір та розширення міжнародної співпраці вимагають адаптації вітчизняної системи бухгалтерського обліку до МСФЗ. Це сприятиме підвищенню співставності облікових даних, що є необхідним для забезпечення довіри з боку іноземних інвесторів.

1. Pavelko O. V., Myronets M. A., Polishchuk O. I. Theoretical and methodical aspects of the accounting organization of non-current tangible assets as an important component of entrepreneurial potential. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2023. Вип. 1(101). С. 116–133. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/26166/> (дата звернення: 14.05.2024).
2. Павелко О. В., Романець О. В., Чабар Ю. О. Організація бухгалтерського обліку основних засобів підприємств та суб'єктів державного сектору: напрями удосконалення. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2021. Вип. 4(96). С. 245–267. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/23615/> (дата звернення: 14.05.2024).
3. Історія економічних учень : підручник : у 2 ч. / за ред. В. Д. Базилевича. К. : Знання, 2006. Ч. 1. 582 с.
4. Пармаклі Д. М., Філіппова С. В., Добрянська Н. А. Історія економічних вчень : навч. посіб. Одеса, 2018. 113 с.
5. Шер І. Ф. Бухгалтерія і баланс / пер. з нім. К., 1925. 326 с.
6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 14.05.2024).
7. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 14.05.2024).
8. Борисюк О. С. Необоротні активи в системі кругообороту капіталу підприємства. *Вісник Житомирського технологічного університету*. 2018. № 41. С. 49–55.
9. Павелко О. В. Економічна сутність оцінки у системі бухгалтерського обліку. *Вісник НУВГП. Економічні науки*. 2013. Вип. 1(61). С. 162–170. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/973/> (дата звернення: 14.05.2024).
10. Ловінська Л. Г. Оцінка в бухгалтерському обліку : монографія. К. : КНЕУ, 2006. 256 с.
11. НП(С)БО 7 «Основні засоби». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (дата

звернення: 14.05.2024). **12.** Kafka S. M. *Методологія та організація обліку необоротних матеріальних активів* : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.09. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. **13.** Семйон В. С. *Активи як облікова категорія: проблеми трактування. Вісник ЖДТУ.* 2008. № 2(44). С.146–155. **14.** Бразілій Н. М., Муренко А. А. *Класифікація необоротних активів за групами та ознаками – передумова вдосконалення обліку. Вісник Хмельниць. нац. ун-ту.* 2009. № 6. Т. 1. С. 123–129.

REFERENCES:

1. Pavelko O. V., Myronets M. A., Polishchuk O. I. Theoretical and methodical aspects of the accounting organization of non-current tangible assets as an important component of entrepreneurial potential. *Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ekonomichni nauky.* 2023. Vyp. 1(101). S. 116–133. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/26166/> (data zvernennia: 14.05.2024).
 2. Pavelko O. V., Romanets O. V., Chabar Yu. O. *Orhanizatsiia bukhhalterskoho obliku osnovnykh zasobiv pidpriemstv ta subiektiv derzhavnoho sektoru: napriamy udoskonalennia. Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia. Ekonomichni nauky.* 2021. Vyp. 4(96). S. 245–267. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/23615/> (data zvernennia: 14.05.2024).
 3. *Istoriia ekonomichnykh uchen : pidruchnyk : u 2 ch. / za red. V. D. Bazylevycha. K. : Znannia, 2006. Ch. 1. 582 s.*
 4. Parmakli D. M., Filyppova S. V., Dobrianska N. A. *Istoriia ekonomichnykh vchen : navch. posib. Odesa, 2018. 113 s.*
 5. Sher I. F. *Bukhhalteriia i balans / per. z nim. K., 1925. 326 s.*
 6. *Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 16 lypnia 1999 roku № 996-XIV.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (data zvernennia: 14.05.2024).
 7. NP(S)BO 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (data zvernennia: 14.05.2024).
 8. Borysiuk O. S. *Neoborotni aktyvy v systemi kruhooborotu kapitalu pidpriemstva. Visnyk Zhytomyrskoho tekhnolohichnoho universytetu.* 2018. № 41. S. 49–55.
 9. Pavelko O. V. *Ekonomichna sutnist otsinky u systemi bukhhalterskoho obliku. Visnyk NUVHP. Ekonomichni nauky.* 2013. Vyp. 1(61). S. 162–170. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/973/> (data zvernennia: 14.05.2024).
 10. Lovinska L. H. *Otsinka v bukhhalterskomu obliku : monohrafiia. K. : KNEU, 2006. 256 s.*
 11. NP(S)BO 7 «Osnovni zasoby». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00#Text> (data zvernennia: 14.05.2024).
 12. Kafka S. M. *Metodolohiia ta orhanizatsiia obliku neoborotnykh materialnykh aktyviv : dys. ... d-ra ekonom. nauk : 08.00.09. Ternopil : TNEU, 2018.*
 13. Semion V. S. *Aktyvy yak oblikova katehoriia: problemy traktuvannia. Visnyk ZhDTU.* 2008. № 2(44). S. 146–155.
 14. Brazilii N. M., Murenko A. A. *Klasyfikatsiia neoborotnykh aktyviv za hrupamy ta oznakamy – peredumova vdoskonalennia obliku. Visnyk Khmelnyts. nats. un-tu.* 2009. № 6. Т. 1. S. 123–129.
-

Pavelko O. V. [1; ORCID ID: 0000-0002-2483-2245],
Doctor of Economics, Professor,
Myronets M. A. [1; ORCID ID: 0000-0003-1905-3877],
Post-graduate Student,
Popchuk D. O. [1; ORCID ID: 0000-0002-5782-2676],
Master

¹National University of Water and Environmental Engineering, Rivne

ECONOMIC ESSENCE, VALUATION AND CLASSIFICATION OF NON-CURRENT ASSETS AS A BASIS FOR THEIR ACCOUNTING AND EFFICIENT USE OF ENTREPRENEURIAL POTENTIAL

The article examines the economic essence of non-current assets. It is found that the concept of non-current assets is derived from the category of «capital», and therefore a retrospective of the interpretation of capital by various scientific schools is highlighted. The approaches to the identification of the concepts of «capital» and «non-current assets» are elaborated. The historical path of identification of the economic essence of the concept of «non-current assets» in economic theory and accounting is reflected.

The characteristic features of non-current assets are summarized, in particular, the following: it is probable that an economic benefit associated with the use of the asset will flow to the entity in the future; the useful life is more than one calendar year or an operating cycle; they may have tangible and intangible forms; they are not subject to sale within one year; their value is transferred to the product in parts; they are illiquid economic assets; they are non-monetary assets (except for long-term receivables).

The existing types of valuations of non-current assets are presented: cost, revalued amount, fair value, residual value, carrying amount, value determined by the entity, depreciable value, residual value, net realizable value. The process of valuation of fixed assets in accounting and reporting as a key component of non-current assets is reflected. The composition of non-current assets according to NAS 1 “General requirements for financial statements” is investigated.

The accounting issues related to non-current assets are identified by the authors. It is determined that most attention is paid by scientists to the issues of depreciation of non-current assets and their essence in general. A generalized classification of non-current assets is proposed with the following features: by functional criterion; by the nature of ownership; by the possibility of movement; by cost; by method of receipt; by technical condition; by the nature of participation in production; by reflection in the balance sheet

(statement of financial position); by participation in the production process; by purpose; by sources of financing.

Keywords: non-current assets; accounting for non-current assets; economic essence; valuation; classification of non-current assets, entrepreneurial potential.

Отримано: 13 червня 2024 року
Прорецензовано: 18 червня 2024 року
Прийнято до друку: 21 червня 2024 року